

Ю. З. Драчук,

*доктор економічних наук,
ЛНУ імені Тараса Шевченка,
м. Луганськ,*

Н. І. Новікова,

*кандидат економічних наук,
ДЮІ МВС України,
м. Донецьк*

Н. В. Трушкіна,

*магістр з економіки,
Інститут економіки промисловості НАН України,
м. Донецьк*

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА¹

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання на економічне зростання промислового підприємства суттєво впливає загальноекономічна ситуація в світі в цілому та в державі зокрема. Економічна ситуація в країні, окрім низки інших факторів, залежить від здатності відповідних державних органів забезпечити як економічну безпеку держави, так і суб'єктів господарювання. Процес успішного функціонування та економічного розвитку українських підприємств багато в чому залежать від удосконалення їх діяльності у сфері економічної безпеки. І на даний час забезпечення умов економічного зростання підприємства виходять на перший план. Негативні наслідки впливу не тільки фінансового, але й будь-якого іншого впливу в більшості випадків оцінюються величиною матеріальних збитків і втрат промислового підприємства. Боротися з економічними загрозами можливо і потрібно, оскільки приватна власність і конкурентна боротьба в умовах ринкової економіки об'єктивно будуть постійно існувати. У зв'язку з цим економічна безпека підприємства є важливим чинником підвищення його результативності та рівня конкурентоспроможності, одним з ключових складових успішної господарської діяльності. Ігнорування цієї проблеми дуже часто викликає негативні наслідки, що приводять до зменшення прибутковості підприємств.

Головними логічними блоками механізму економічної безпеки підприємства відповідно до

його управлінської бази та фінансового потенціалу можуть бути: майно, кадри, фінанси, інформаційне середовище, технології, інновації, інвестиції, організаційна структура.

Викликами економічної безпеки для суб'єктів господарювання є можливі або фактичні дії учасників ринку, які знижують стан захищеності підприємства та можуть привести до консервації його діяльності або до фінансових втрат.

Отже, загрози, які постають перед підприємством у межах економічної безпеки, розділяються на внутрішні і зовнішні. При цьому внутрішні загрози пов'язані потенційно з впливом персоналу підприємства на господарську діяльність, де передбачається під їх впливом як безпосередньо діяльність з нанесення непрямого або прямого збитку, так і бездіяльність персоналу, тобто бездіяльність в обставинах, які здатні завдати шкоди (некомпетентність, неухважність, випадковість).

Зовнішні виклики економічної безпеки підприємства, як правило, не пов'язані з його господарською діяльністю. Здебільшого, це така трансформація зовнішнього середовища, яка здатна нанести шкоду (наприклад, постійні коливання курсів валют, фінансово-економічна криза, нестабільна політична ситуація країни тощо).

З метою вирішення проблем нейтралізації загроз економічній безпеці менеджмент підприємства зобов'язаний запропонувати відпрацьовану стратегію із визначеними варіантами нейтралізації тих або інших загроз. У даний час будь-який менеджер у своїх управлінських рішеннях має спиратися виключно на свої сили і здатність самостійно усунути проблеми, пов'язані із загрозою економічній безпеці, які в умовах фінансово-економічної кризи в бізнес-середовищі залишаються досить актуальними.

¹ Дослідження виконано в рамках НДР ІЕП НАН України «Розвиток інституціонального середовища промислового виробництва з урахуванням галузевої специфіки» (№ держреєстрації 0113U004371).

В умовах відсутності можливості нейтралізації загроз за рахунок внутрішніх ресурсів резонним видається варіант залучення сторонніх експертів, які мають необхідні знання та навички для усунення економічних проблем підприємства та утримання стану абсолютного захисту від несприятливих факторів. В основу такої діяльності покладено проведення комплексного аудиту з точки зору економічної безпеки підприємства.

Отже, проблеми інституціонального забезпечення економічної безпеки промислового підприємства залишаються актуальними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як показує аналіз наукової економічної літератури, вченими приділяється значна увага різним аспектам економічної безпеки підприємства [1–23]: термінологічному апарату теорії економічної безпеки, класифікації загроз економічній безпеці, основним складовим економічної безпеки підприємства, механізму забезпечення економічної безпеки та пропозиціям щодо критеріїв оцінки її ефективності на підприємстві.

Незважаючи на широке коло наукових розробок з зазначеної проблеми, визначення напрямів удосконалення інституціонального забезпечення економічної безпеки промислового підприємства потребують подальших наукових досліджень.

Мета даного дослідження полягає в розробці пропозицій щодо інституціонального забезпечення економічної безпеки промислового підприємства.

Для досягнення поставленої мети визначено **такі наукові завдання:**

проаналізувати та узагальнити різні підходи науковців до визначення змісту терміна «економічна безпека промислового підприємства»;

виявити чинники, які знижують рівень економічної безпеки підприємства;

визначити складові елементи механізму інституціонального забезпечення економічної безпеки промислового підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Аналіз літературних джерел показує, що не існує єдиного підходу науковців до визначення сутності економічної безпеки підприємства. На думку Ж.В. Дерій та В.М. Базилевича, «економічній безпеці підприємства властивий подвійний характер: з одного боку, вона забезпечує можливість власного функціонування, з іншого – є частиною (елементом) економічної безпеки системи вищого рівня і суб'єктом, що забезпечує виконання функцій регіоном, державою» [1, с. 101].

М.В. Мельникова та Я.М. Криль стверджують: «Орієнтація системи управління підприємством на забезпечення економічної безпеки потребує, щоб управлінські рішення, які приймаються в будь-якій сфері діяльності підприємства, повинні обов'язково розглядатися і отримувати оцінку з погляду їх

впливу на економічну безпеку підприємства як в даний час, так і в перспективі» [5, с. 255].

При обґрунтуванні сутності поняття «економічна безпека підприємства» як економічної категорії ряд авторів виходять з підходу, який «базується на захищеності від ризиків, ефективності функціонування, здатності до розвитку і взаємозв'язках безпеки, життєвого циклу функціонування підприємства» [9, с. 25].

У роботі [22] пропонується на основі досліджених визначень узгодити ідентифікацію поняття з градацією його рівнів. Науковці відмічають, що при ефективному використанні ресурсів та наявності здатності підприємства до постійного розвитку можна стверджувати про досягнення високого рівня економічної безпеки. Середній рівень економічної безпеки характеризується досягненням підприємством фінансово-економічної стійкості та формування здатності до адаптації. Низький рівень економічної безпеки визначається при виявленні стабільності та безперервності виробничої діяльності на підприємстві та при здатності лише протистояти загрозам [22, с. 19].

Аналіз літератури дозволяє систематизувати існуючі визначення економічної безпеки підприємства, які надано вченими різних наукових шкіл, за 11 групами класифікаційних ознак (табл. 1).

Більшість авторів розуміють під економічною безпекою підприємства стан всіх ресурсів підприємства та їх ефективне використання, а також стан захищеності систем підприємства. Крім цього, економічна безпека підприємства розглядається як сукупність методів, стан соціально-технічної та соціально-економічної системи підприємства, сукупність чинників, сукупність взаємопов'язаних елементів та дій, захищеність суб'єктів та об'єктів від зовнішніх загроз, процес адаптації, рівень життєздатності суб'єкта господарювання, гармонізація економічних інтересів та елемент у системі національної безпеки держави.

На основі узагальнення результатів аналізу різних підходів науковців до визначення сутності економічної безпеки підприємства та враховуючи, що підприємство є системою, пропонується під цим терміном розуміти захищеність інноваційного, технологічного, виробничого, фінансового та кадрового потенціалу від зовнішніх і внутрішніх економічних загроз і здатність до відтворення при ефективному використанні всіх його задіяних ресурсів.

Рівень економічної безпеки підприємства залежить насамперед від здатності керівництва передбачити і запобігти можливим загрозам, а також швидко вирішити проблеми, що виникають.

Серед причин, які дестабілізують стан економічної безпеки, можна виділити такі: суб'єктивні,

**Систематизація підходів вчених до визначення змісту
терміна «економічна безпека підприємства»**

Класифікаційні ознаки визначень терміна та джерела
<i>Стан всіх ресурсів підприємства та їх ефективне використання</i>
«Стан всіх ресурсів підприємства (капіталу, трудових ресурсів, інформації, технологій, техніки, прав) та підприємницьких здібностей, при якому можливе найефективніше їх використання для стабільного функціонування і динамічного науково-технічного та соціального розвитку, здатність запобігати або швидко нівелювати різні внутрішні та зовнішні загрози» [1, с. 101–102].
«Формування системи економічної безпеки підприємства передбачає максимально ефективне використання ресурсного потенціалу підприємства (сукупність матеріальних, нематеріальних, трудових, фінансових ресурсів), створення адекватних організаційних структур, розробка відповідних механізмів і засобів реагування, що забезпечувало б стабільне функціонування підприємства на теперішньому етапі та стійкий розвиток у майбутньому» [4, с. 18].
«Стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам та забезпечення стабільного функціонування підприємства в даний час і в майбутньому» [6, с. 154].
«Економічна безпека порту – це такий стан ресурсів територіального логістичного утворення (ресурсів капіталу, персоналу, інформації і технології, техніки і устаткування, прав, партнерських відносин порту з іншими контрагентами), при якому гарантується найбільш ефективне їх використання для стабільного функціонування і динамічного науково-технічного, соціального розвитку, запобігання внутрішніх та зовнішніх негативних впливів» [8, с. 122–123].
<i>Стан захищеності систем підприємства</i>
«Стан захищеності усіх систем підприємства при здійсненні господарської діяльності в певній ситуації» [1, с. 101].
«Экономическая безопасность предприятия – это устойчивое состояние его защищенности от негативного влияния внешних и внутренних угроз, дестабилизирующих факторов, при котором обеспечивается стабильная реализация основных коммерческих интересов и целей уставной деятельности» [15].
«Стан захищеності діяльності підприємства, який досягається у результаті комплексу складових елементів суб'єкта господарювання – фінансових, правових, капіталу, технологій, кадрів, соціально-психологічних та інших, які забезпечують здійснення найбільш ефективного використання ресурсів, стабільного функціонування підприємства, досягнення поставленої мети, подолання різного роду загроз та швидкої адаптації до умов середовища, що змінюється» [19, с. 116].
<i>Сукупність взаємопов'язаних елементів та дій</i>
«Система економічної безпеки підприємства – це сукупність взаємопов'язаних елементів (спеціальних структур, засобів, методів і заходів), здатних забезпечити безпеку ведення бізнесу від внутрішніх і зовнішніх загроз» [3, с. 42].
«Система постійних дій, які спрямовані на недопущення негативного впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на діяльність підприємства і забезпечення сприятливих умов його коротко- та довгострокового розвитку відповідно до поставлених цілей» [23].
<i>Стан соціально-технічної та соціально-економічної системи підприємства</i>
«Стан соціально-технічної системи підприємства, котрий дає змогу уникнути зовнішніх загроз і протистояти внутрішнім чинникам дезорганізації за допомогою наявних ресурсів, підприємницьких здібностей менеджерів, а також структурної організації та зв'язків менеджменту» [1, с. 102].
«Состояние социально-экономической системы предприятия, при котором обеспечивается достижение поставленных как краткосрочных, так и долгосрочных целей в условиях объективно существующей системы внешних и внутренних угроз, путем реализации комплекса мер правового, экономического, организационного, инженерно-технического и социально-психологического характера, эффективность финансирования которого имеет допустимый на рассматриваемом предприятии уровень» [2, с. 57].
<i>Сукупність методів</i>
«Сукупність організаційно-правових, режимно-охоронних, технічних, технологічних, економічних, фінансових, інформаційно-аналітичних та інших методів, спрямованих на усунення потенційних загроз та створення умов для забезпечення ефективного функціонування суб'єктів підприємницької діяльності відповідно до їхніх цілей та завдань» [1, с. 102].

Класифікаційні ознаки визначень терміна та джерела
<i>Сукупність чинників</i>
«Экономическая безопасность фирмы определяется совокупностью факторов, отражающих независимость, устойчивость, возможности роста, обеспечения экономических интересов и имеет синонимичность с понятием адаптации предприятий к внешним условиям, что не позволяет в полной мере предусмотреть перспективы его развития, поскольку недостаточно определены мероприятия по защищенности деятельности предприятия от отрицательного влияния внешней среды (угрозы)» [2, с. 56].
<i>Захищеність суб'єктів та об'єктів від зовнішніх загроз</i>
«Економічна безпека порту як територіального логістичного утворення – це захищеність суб'єктів та об'єктів його діяльності від негативного впливу зовнішнього середовища, а також спроможність оперативно усувати різноманітні зовнішні та внутрішні загрози або адаптуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності» [8, с. 122].
<i>Процес адаптації</i>
«Экономическую безопасность предприятия целесообразно понимать не только как желаемое состояние защищенности от признанных негативными факторов внешней и внутренней среды, но и как процесс адаптации, который постоянно идет внутри предприятия и подлежит управлению» [16].
<i>Рівень життєздатності суб'єкта господарювання</i>
«Під економічною безпекою підприємства необхідно розуміти рівень життєздатності суб'єкта господарювання протягом періоду життєвого циклу його функціонування, що одночасно гарантує виконання місії та цілей підприємства» [9, с. 23].
<i>Гармонізація економічних інтересів</i>
«Міра гармонізації в часі й просторі економічних інтересів підприємства з інтересами пов'язаних з ним суб'єктів навколишнього середовища, які діють поза межами підприємства» [21, с. 87].
<i>Елемент у системі національної безпеки держави</i>
«Економічна безпека – це не тільки захищеність національних інтересів, а й готовність і здатність інститутів влади створювати механізми реалізації та захисту національних інтересів, розвитку вітчизняної економіки, підтримки соціально-політичної стабільності суспільства» [17, с. 32].

що викликані неефективною роботою підприємства або його керівництва, наприклад, низька конкурентоспроможність, а, отже, і недостатній попит на продукцію на ринку, дії певних суб'єктів господарювання, нестійкість фінансового становища підприємства; об'єктивні, що виникають не з вини конкретного підприємства, наприклад, нездатність держави сплачувати за продукцію для своїх потреб, високий рівень інфляції, форс-мажорні обставини тощо.

Важливим завданням інституціонального забезпечення економічної безпеки промислового підприємства є виявлення та ідентифікація чинників ризику, небезпек і загроз, які можуть бути згруповані за різними класифікаційними ознаками. Залежно від можливості їх прогнозування слід виділити ті небезпеки або загрози, які можна передбачати або передбачувані та непередбачувані. До перших належать ті, які, як правило, виникають у певних умовах, відомі з досвіду господарської діяльності, своєчасно виявлені та узагальнені економічною наукою.

Небезпеки і загрози економічній безпеці підприємства залежно від джерела виникнення класифікуються на об'єктивні та суб'єктивні. Об'єктивні виникають без участі і волі підприємства чи його персоналу, незалежні від прийнятих рішень, дій

менеджера. Це стан фінансової кон'юнктури, наукові відкриття, форс-мажорні обставини тощо. Вони розпізнаються та враховуються в управлінських рішеннях. Суб'єктивні загрози породжені навмисними або ненавмисними діями людей, різних органів і організацій, в тому числі державних і міжнародних підприємств-конкурентів. Тому їх запобігання пов'язане з впливом на суб'єктів економічних відносин.

Залежно від можливості запобігання виділяють форс-мажорні та не форс-мажорні чинники; настання – явні (реально існуючі) та латентні (приховані). Небезпеки і загрози можуть класифікуватися і за об'єктом: персонал, майно, техніка, інформація, технологія тощо. За природою їх виникнення можна виділити: політичні, економічні, техногенні, правові, кримінальні, екологічні, конкурентні, контрагентські та інші.

Відповідно до величини втрат або шкоди, до якого може привести дія деструктивного фактора, небезпеки і загрози можна підрозділити на ті, що викликають труднощі, значні та катастрофічні. За ступенем ймовірності – неймовірні, малоімовірні, ймовірні, цілком ймовірні. Найбільшого поширення набуло виділення небезпек і загроз залежно від сфери їх виникнення. За цією ознакою розрізняють внутрішні та зовнішні (табл. 2).

**Екзогенні та ендогенні чинники, які негативно впливають
на економічну безпеку промислового підприємства**

Група чинників	Зміст групи чинників
Зовнішні небезпеки та загрози	несприятлива зміна політичної ситуації макроекономічні потрясіння (кризи, порушення виробничих зв'язків, інфляція, втрата ринків сировини, матеріалів, енергоносіїв, товарів тощо) застосування корупційних схем при здійсненні господарської діяльності зміна законодавства, що впливає на умови господарської діяльності (податкового, відносин власності, договірної) нерозвиненість інфраструктури ринку використання недоброчесної конкуренції промислово-економічне шпигунство протиправні дії конкурентів, їх прагнення заволодіти контрольним пакетом акцій протизаконні фінансові операції несанкціонований доступ конкурентів до конфіденційної інформації, що становить комерційну таємницю крадіжки фінансових коштів і цінностей ушкодження будівель, приміщень надзвичайні ситуації природного і технічного характеру
Внутрішні небезпеки і загрози економічній безпеці підприємства	недостатній рівень дисципліни протиправні дії кадрових співробітників порушення режиму збереження конфіденційної інформації вибір ненадійних партнерів та інвесторів відтік кваліфікованих кадрів, невірна оцінка кваліфікації кадрів, їх низька компетентність недостатня патентна захищеність аварії, пожежі, вибухи перебої в енерго-, водо-, теплопостачанні вихід з ладу комп'ютерної техніки високий рівень корумпованості керівників низький освітній рівень керівників неефективне використання тактичного та стратегічного планування, пов'язаного з вибором мети, невірною оцінкою можливостей підприємства, помилками в прогнозуванні змін зовнішнього середовища

Основними елементами економічної безпеки підприємства, на думку більшості вчених, є фінансова, інтелектуально-кадрова, техніко-технологічна, інформаційна, політико-правова, продуктова, силова та екологічна [9, 10, 18, 19, 20, 21, 23].

Деякі науковці до системи економічної безпеки підприємства включають ще соціальну, ресурсну, суспільно-політичну, ринкову та інтерфейсну складові [11–14]. У роботі [9] запропоновано включення маркетингової та логістичної складових. Під логістичною компонентою розуміється «сукупність заходів, спрямованих на забезпечення належного товароруку поза та в межах підприємства, досягнення оптимальності та ефективності логістичних процесів, пов'язаних з постачанням товарів, їх руху на підприємстві, мінімізацію ризиків у сфері транспортування, зберігання та переміщення, забезпечення належного рівня доступу підприємства до системи транспортування товарів». Маркетингова компонента безпеки має «відображати і здатність вносити необхідні коригування в маркетингову політику з метою підтримки необхідного попиту (об-

сягу реалізації товарів) для відтворення підприємства» [9, с. 26].

Слід погодитися з вченими щодо включення політико-правової, фінансової, інформаційної, інтелектуальної, кадрової, силової, екологічної, логістичної та маркетингової складових. Крім цього, доцільно ще віднести інноваційні компоненти, оскільки інноваційна діяльність є головним чинником підвищення економічної безпеки промислового підприємства.

Правова складова полягає у законодавчому забезпеченні економічної безпеки підприємства шляхом формування системи актів, які регулюють різні сфери діяльності суб'єктів господарювання.

Фінансова складова є найбільш важливою, оскільки фінансова стабільність демонструє забезпеченість підприємства власними фінансовими ресурсами, рівень їх використання, напрямок розміщення. Фінансова стабільність має тісний зв'язок з ефективністю виробництва, а також з кінцевими результатами діяльності підприємства.

Причинами втрати суб'єктом господарювання фінансової стабільності є зменшення обсягів виробництва, збиткова діяльність, висока собівартість продукції, неефективне планування та управління активами, форс-мажорні обставини.

Для підтримки стабільності доцільно використовувати фінансову стратегію, тобто планування конкретних завдань та шляхів їх реалізації в процесі фінансово-економічної діяльності підприємства. Можна виділити такі стратегічні цілі: вдосконалення продукції, зниження собівартості, досягнення ефективності виробництва при найменших витратах, забезпечення достатнього рівня рентабельності. Рівень економічної безпеки у значній мірі залежить від кваліфікації та професіоналізму кадрів. Тому на підприємстві має бути створена гнучка Інтелектуальна та кадрова складова. В сучасних економічних умовах структура управління, організована система відбору, найму, навчання і мотивації праці працівників. Управлінському персоналу підприємства необхідно постійно аналізувати стан економічної безпеки, навчитися працювати в умовах виникнення кризових ситуацій.

При забезпеченні економічної безпеки керівництву необхідно аналізувати, чи відповідають застосовувані на підприємстві інноваційні технології сучасним світовим стандартам, використовувати технології бенчмаркінгу з метою вивчення, які інноваційні розробки використовуються на підприємствах-конкурентах, впроваджувати нові наукові розробки.

Підприємство повинно мати у своєму складі певні служби по накопиченню і захисту інформації, метою яких є накопичення всієї необхідної інформації, що стосується діяльності того чи іншого суб'єкта господарювання (інформація про всі види ринків, необхідна технічна інформація, про тенденції розвитку національної та світової економіки). Після накопичення отримані дані мають бути проаналізовані, і результатом цього аналізу має стати прогноз тенденцій розвитку інноваційних, науково-технічних, економічних і політичних процесів на підприємстві.

Для того, щоб суб'єкт господарювання був захищений від втрат, які виникають унаслідок штрафних санкцій за порушення екологічних норм, закриття ринків збуту продукції підприємства в інших країнах з більш жорсткими екологічними нормами до товарів, він має дотримуватися національних і міжнародних норм мінімального допустимого вмісту шкідливих речовин, а також стежити за екологічними параметрами своєї продукції.

Служба безпеки підприємства має бути завжди готова до подолання будь-якої критичної ситуації, викликаній веденням нечесної конкурентної боротьби з боку інших суб'єктів господарювання.

З аналізу складових економічної безпеки підприємства можна зробити висновок, що для її за-

безпечення від впливу суб'єктивних і об'єктивних причин керівництву необхідно оперативно приймати рішення та вміти передбачати можливі ризики та загрози.

На думку М.В. Мельникової та Я.М. Криль, «механізм забезпечення економічної безпеки підприємства звичайно розглядається як сукупність управлінських, економічних, організаційних, правових і мотиваційних способів гармонізації інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, за допомогою чого з урахуванням особливостей діяльності підприємства забезпечується отримання прибутку, величина якого достатня для перебування підприємства в стані економічної безпеки» [5, с. 256].

У роботі [7] до складових механізму фінансової безпеки підприємства віднесено такі, як ризики, функції, загрози, інструменти, контроль, принципи, методи, об'єкти та суб'єкти.

Механізм інституціонального забезпечення економічної безпеки промислового підприємства пропонується розглядати як комплекс нормативно-правових, організаційних, фінансових, інвестиційних, інноваційних засобів впливу, які мають за мету своєчасне виявлення, попередження та усунення загроз економічній безпеці підприємства. Визначено складові елементи механізму інституціонального забезпечення економічної безпеки промислового підприємства (див. рисунок).

Висновки. У результаті проведеного дослідження визначені пропозиції щодо інституціонального забезпечення економічної безпеки промислового підприємства, що мають передбачати ефективний механізм правового регулювання напрямів діяльності підприємства; забезпечення інформаційної безпеки його роботи; високу фінансову ефективність, незалежність та стійкість функціонування підприємства; конкурентоспроможність технологічної бази підприємства; високий рівень організації управління підприємством; належний кадровий відбір; забезпечення відповідності екологічним стандартам; гарантії безпеки працівників, а також збереження їх майна та професійних інтересів.

На основі аналізу та узагальнення різних підходів науковців до визначення змісту терміна «економічна безпека промислового підприємства» їх систематизовано за такими класифікаційними ознаками: стан всіх ресурсів підприємства та їх ефективне використання, стан захищеності систем підприємства, стан соціально-технічної та соціально-економічної системи підприємства, сукупність методів, чинників, взаємопов'язаних елементів та дій, захищеність суб'єктів та об'єктів від зовнішніх загроз, процес адаптації, рівень життєздатності суб'єкта господарювання, гармонізація економічних інтересів та елемент у системі національної безпеки держави.

Рисунок. Елементи механізму інституціонального забезпечення економічної безпеки промислового підприємства

Пропонується економічну безпеку підприємства розглядати як захищеність інноваційного, технологічного, виробничого, фінансового та кадрового потенціалу від зовнішніх і внутрішніх економічних загроз і здатність до відтворення при ефективному використанні всіх його задіяних ресурсів.

Виявлено зовнішні та внутрішні чинники, які знижують рівень економічної безпеки підприємства. Досліджено компоненти економічної безпеки промислового підприємства, до яких віднесено: політико-правові, фінансові, інноваційні, інформаційні, інтелектуальні, кадрові, силові, екологічні, логістичні та маркетингові.

Визначено складові елементи механізму інституціонального забезпечення економічної безпеки промислового підприємства: законодавчі та нормативно-правові акти; регуляторні акти із здійснення господарської діяльності; екзогенні та ендogenous загрози; фінансові, політичні, економічні, інвестиційні ризики; державні органи, які координують діяльність підприємств; фінансові, страхові, інноваційні, маркетингові інструменти; методи та принцип державного регулювання розвитку суб'єктів господарювання.

У подальшому планується визначення пропозицій щодо вдосконалення інституціонального забезпечення економічної безпеки вугільних підприємств з урахуванням специфіки їх діяльності.

Література

1. Дерій Ж.В. Напрями підвищення економічної безпеки підприємств АПК / Ж.В. Дерій, В.М. Базилевич // Сучасні технології управління на підприємстві: колективна монографія / Під заг. ред. К.Ф. Ковальчука. – Донецьк: ЛАНДОН-XXI, 2013. – С. 96–109.
2. Кузьміна Н.В. Экономическая безопасность в системе оценки функционирования предприятия / Н.В. Кузьміна // Экономика и управление. – 2013. – № 1. – С. 55–58.
3. Коробчинський Л.О. Методика формування системи економічної безпеки підприємства / Л.О. Коробчинський // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 4 (94). – С. 41–45.
4. Філіппова С.В. Система формування і забезпечення економічної безпеки підприємства / С.В. Філіппова, О.С. Дашковський // Економіка: реалії часу. – 2012. – № 2 (3). – С. 17–21 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журналу: <http://www.economics.opu.ua/n3.html>. – Назва з екрану.
5. Мельникова М.В. Підтримка економічної безпеки промислових підприємств регіону в процесі реалізації інвестиційних проектів / М.В. Мельникова, Я.М. Криль // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных

инвестиций: региональный аспект: сб. науч. трудов. – Донецк: Донецкий нац. ун-т, 2011. – С. 254–259.

6. Васильців Т.Г. Узагальнення концептуальних основ економічної безпеки підприємства / Т.Г. Васильців // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – № 21.2. – С. 153–158.

7. Біломістна І.І. Механізм забезпечення фінансової безпеки промислових підприємств / І.І. Біломістна, В.Є. Хоречко // Інноваційна економіка. – 2012. – № 6. – С. 305–307.

8. Алькема В.Г. Економічна безпека морських портів як територіальних логістичних утворень / В.Г. Алькема [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

www.osmu.odessa.ua/public/other/publishing/checkal32/3209.pdf. – Назва з екрану.

9. Васильців Т.Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія / Т.Г. Васильців, В.І. Волошин, О.Р. Бойкевич, В.В. Каркавчук; за ред. Т.Г. Васильціва. – Львів: Львівська комерційна академія, 2012. – 386 с.

10. Бланк І.А. Управление финансовой безопасностью предприятия: учеб. / И.А. Бланк. – 2-е изд., стер. – К.: Эльга, 2009. – 776 с.

11. Блонська В.І. Економіка підприємства: теорія і практикум: навч. посіб. / В.І. Блонська, Т.Г. Васильців, С.С. Гриневич та ін.; за ред. Н.Г. Міценко, О.І. Яценко. – Львів: Магнолія 2006, 2008. – 688 с.

12. Євдокимов Ф.І. Узагальнююча оцінка фінансової складової рівня економічної безпеки підприємства / Ф.І. Євдокимов, О.В. Мізіна, О.О. Бородіна // Наукові праці ДонНТУ. – Сер. Економічна. – Вип. 47. – Донецьк: Донецький нац. технічний ун-т, 2002. – С. 6–12.

13. Донець Л.І. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. / Л.І. Донець, Н.В. Ващенко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.

14. Ортинський В.Л. Економічна безпека підприємств, організацій та установ: навч. посіб. / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін. – К.: Правова єдність, 2009. – 544 с.

15. Муратова Н.К. Экономическая безопасность предприятия как успешная составляющая современного бизнеса / Н.К. Муратова // Государственное управление: электронный вестник. – 2012. – Вып. № 32 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: e-journal.spa.msu.ru/uploads/vestnik/2012/...muratova.pdf. – Название с экрана.

16. Гадышев В.А. Классификация угроз экономической безопасности предприятия / В.А. Гадышев, О.Г. Поскочинова [Электронный ресурс]. – Режим доступа: vestnik.igps.ru/wp-content/uploads/V32/6.pdf. – Название с экрана.

17. Філіпенко Т.В. Економічна безпека в системі національної безпеки держави / Т.В. Філіпенко // Економіко-правові дослідження в ХХІ веке: правові засоби захисту національної економі-

ки: матеріали ІХ междунар. науч.-практ. интернет-конф., Донецьк, 9–16 марта 2012 г. / Науч. ред. В.К. Мамутов; Ин-т экономико-правовых исследований НАН Украины. – Донецьк: Ноулідж (донецкое отделение), 2012. – С. 27–33.

18. Горюва К.А. Управление функциональными составляющими экономической безопасности предприятия / К.А. Горюва, Я.В. Гончарь // Вісник Донецького національного університету. – Сер. Економіка і право. – Вип. 1. – Т. 1. – Донецьк: Донецький нац. ун-т, 2011. – С. 71–75.

19. Мельник О.О. Дослідження сучасних тенденцій та визначення методологічних основ забезпечення економічної безпеки підприємства / О.О. Мельник // Економіка розвитку. – 2011. – № 9. – С. 115–118.

20. Корчевська Л.О. Система напрямків забезпечення економічної безпеки підприємства / Л.О. Корчевська, Г.В. Жосан // Вісник Донецького національного університету. – Сер. Економіка і право. – Вип. 2. – Т. 1. – Донецьк: Донецький нац. ун-т, 2010. – С. 184–191.

21. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізми забезпечення: монографія / Г.В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.

22. Отенко І.П. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. / І.П. Отенко, Г.А. Іващенко, Д.К. Воронков. – Харків: Харківський нац. економічний ун-т, 2012. – 252 с.

23. Береза З.В. Складові економічної безпеки промислового підприємства / З.В. Береза [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/20_AND_2009/Economics/49204.doc.htm. – Назва з екрану.

Драчук Ю. З., Новікова Н. І., Трушкіна Н. В. Інституціональне забезпечення економічної безпеки промислового підприємства

На основі аналізу та узагальнення різних підходів науковців до визначення змісту терміна «економічна безпека промислового підприємства» їх систематизовано за класифікаційним ознаками: стан всіх ресурсів підприємства та їх ефективне використання, стан захищеності систем підприємства, стан соціально-технічної та соціально-економічної системи підприємства, сукупність методів, чинників, взаємопов'язаних елементів та дій, захищеність суб'єктів та об'єктів від зовнішніх загроз, процес адаптації, рівень життєздатності суб'єкта господарювання, гармонізація економічних інтересів та елемент у системі національної безпеки держави.

Запропоновано розглядати економічну безпеку підприємства як захищеність інноваційного, технологічного, виробничого, фінансового та кадрового потенціалу від зовнішніх і внутрішніх економічних загроз і здатність до відтворення при ефективному використанні всіх його ресурсів.

Виявлено зовнішні та внутрішні чинники, які знижують рівень економічної безпеки підприємства. Досліджено компоненти економічної безпеки промислового підприємства, до яких віднесено: політико-правові, фі-

нансові, інноваційні, інформаційні, інтелектуальні, кадрові, силові, екологічні, логістичні та маркетингові.

Визначено складові елементи механізму інституціонального забезпечення економічної безпеки промислового підприємства: законодавчі та нормативно-правові акти; регуляторні акти із здійснення господарської діяльності; екзогенні та ендогенні загрози; фінансові, політичні, економічні, інвестиційні ризики; державні органи, які координують діяльність підприємств; фінансові, страхові, інноваційні, маркетингові інструменти; методи та принципи державного регулювання розвитку суб'єктів господарювання.

Ключові слова: економічна безпека, інституціональне забезпечення, механізм, принципи, методи, складові, чинники, промислове підприємство.

Драчук Ю. З., Новікова Н. І., Трушкіна Н. В.
Институциональное обеспечение экономической безопасности промышленного предприятия

На основе анализа и обобщения различных подходов ученых к определению содержания термина «экономическая безопасность промышленного предприятия» их систематизировано по классификационным признакам: состояние всех ресурсов предприятия и их эффективное использование, состояние защищенности систем предприятия, состояние социально-технической и социально-экономической системы предприятия, совокупность методов, факторов, взаимосвязанных элементов и действий, защищенность субъектов и объектов от внешних угроз, процесс адаптации, уровень жизнеспособности предприятия, гармонизация экономических интересов и элемент в системе национальной безопасности государства.

Предложено рассматривать экономическую безопасность предприятия как защищенность инновационного, технологического, производственного, финансового и кадрового потенциала от внешних и внутренних экономических угроз и способность к воспроизводству при эффективном использовании всех его ресурсов.

Выявлены внешние и внутренние факторы, которые снижают уровень экономической безопасности предприятия. Исследованы компоненты экономической безопасности промышленного предприятия, к которым относятся: политико-правовые, финансовые, инновационные, информационные, интеллектуальные, кадровые, силовые, экологические, логистические и маркетинговые.

Определены составные элементы механизма институционального обеспечения экономической безопасности промышленного предприятия: законодательные и нормативно-правовые акты; регуляторные акты по осу-

ществлению хозяйственной деятельности; экзогенные и эндогенные угрозы; финансовые, политические, экономические, инвестиционные риски; государственные органы, которые координируют деятельность предприятий; финансовые, страховые, инновационные, маркетинговые инструменты; методы и принципы государственного регулирования развития субъектов хозяйствования.

Ключевые слова: экономическая безопасность, институциональное обеспечение, механизм, принципы, методы, составляющие, факторы, промышленное предприятие.

Drachuk Yu. Z., Novikova N. I., Trushkina N. V.
Institutional economic security of industrial enterprise

In the paper systematizes by the analysis and synthesis of the different approaches of scientists to determine the content of the term “economic security of industrial enterprise” according to the classification criteria: the state of all enterprise resources and their effective use, the state of protection of enterprise systems, the state of socio-technical and socio-economic system of the enterprise, the collection methods, factors interrelated elements and actions, protection of subjects and objects from external threats, the process of adaptation, the level of viability of the enterprise, the harmonization of economic interests and the element in the system of national security.

In the article proposes to consider the economic security of the enterprise as security innovation, technological, industrial, financial and human resource capacity of the internal and external economic threats and the ability to reproduce the effective use of all its resources.

The internal and external factors that reduce the level of economic security are identified. The components of the economic security of industrial enterprises, which include are investigated: political, legal, financial, innovation, information, intelligence, personnel, power, environmental, logistics and marketing.

The components of the institutional mechanism to ensure the economic security of industrial enterprise are identified: legislation and regulations; regulatory frameworks for the implementation of economic activity; exogenous and endogenous threats; financial, political, economic, investment risks; public bodies that coordinate the activities of enterprises; financial, insurance, innovation, marketing tools; methods and principles of state regulation of business entities.

Keywords: economic security, institutional support mechanism, principles, methods, components, factors, industrial enterprise.

Стаття надійшла до редакції 05.08.2014

Прийнято до друку 10.09.2014